

Драги ученици! Драге колеге!

О овом издању

У овом издању наћи ћете више од двеста *задатака за вежбу*, који служе за припрему, припремање писменог дела новог матурског испита из историје који треба да почне у 2005. години. Зашто ове задатке овде називамо *задацима за вежбу*, иако су они у сваком погледу погодни за задатке из будућег матурског испита? Зато што у току учења, при обради дате наставне јединице (на пример, доба просветитељства или дуализма), у оквиру наставних часова *потпомажу увежбавање, изградњу и развијање способности*, које се очекују на испиту (на пример, употреба и вредновање извора, оријентација у простору и времену), односно *способности* потребне за *препознавање* типа задатака и упутстава за исправке.

Збирка обрађује теме које су изабране у оквиру наставног плана из градива за историју за 11. разред. У циљу да се рад професора историје, осим обраде садржајних елемената, свесно усмери на развијање способности које су наглашене у испитним захтевима (компетенције), ове компетенције су код сваког задатка означене пиктограмима:

употреба и вредновање извора;

употреба стручне терминологије;

оријентација у простору и времену;

откривање чињеница битних за догађаје;

приказ историјских догађаја и појава, уз истицање њиховог узрока.

Код свих тема у збирци за 11. разред, сходно захтевима и прописима новог матурског испита, дато је четири до пет задатака у виду тестова у два нивоа (средњи и виши ниво), који захтевају тзв. кратке одговоре и два есејска задатка, који се решавају текстуално (решавањем проблема, односно анализом). За означавање ових типова задатака употребљавају се следећи пиктограми:

задаци са једноставним, кратким одговором;

есејски задаци уз истицање узрока проблема (или са кратким одговором);

есејски задаци за анализу (или са дужим одговором).

Текст задатака на вишем нивоу и њихови пиктограми у збирци означени су зеленом бојом.

Поглавља у збирци почињу набрајањем оквирних лексичких података из наставног плана, који се сматрају базом података за нови матурски испит из историје, односно такзваних двостепених захтева садржаних у испитним документима. Све ово, сходно на-

шим намерама, ефикасно утиче на успешну припрему за матурски испит. Сличну намену има и индекс за компетенције, који се налази у додатку збирке, а који задатке из збирке систематизује према захтевима, у смислу способности које се формирају и развијају.

Нови матурски испит из историје уз истицање компетенција

Нови матурски испит из историје полази од тога да је „историјски савремено образован човек онај ко има богато и вишеструко знање, своја размишљања је способен да изрази у нијансама, како речима тако и у писаном облику, његова схватања карактерише отвореност, наслућивање проблема, који је истовремено свестан објективних и субјективних ограничења у реконструисању прошлости“. Основи општих циљева заснивају се на томе да је „учење историје у средњој школи успешно у том случају ако се упоредо са усвајањем садржаја формирају и оне способности које су неопходан елемент свестраног историјског образовања. У условима демократског друштва и политичког система упоредо се афирмишу разни погледи на свет, религије, системи вредности и политичка схватања, а испољавају се и у различитим историјским погледима“. Све то, једноставније речено, значи да нови матурски испит жели да поврати природну равнотежу *знања, способности и норми*, која је у прошлој деценији нарушена.

На досадашњим матурским испитима, а нарочито на пријемном испиту, резултати су утврђивани на основу више значајних и истакнутих елемената, али у основи то се сводило на познавање или непознавање лексике (називи, године). На новом матурском испиту из историје од 2005. године то ће бити другачије!

Уместо захтева за неограниченим бројем конкретних података, историјских виђења, истакнути су вишеструка употреба знања, мерење способности анализирања извора, карти, скица и слика. Нема више несврхисходних, нејасних решавања. Наравно, то не значи да на матурском испиту не треба ништа знати. Нешто друго треба знати!

Основни задатак новог матурског испита из историје јесу кључне компетенције (на пример, разумевање текста, препознавање проблема, креативно размишљање, препознавање логичких веза, састављање текста) и мерење способности које се развијају током учења историје, које се употребљавају уопштено, дугорочно и на разним местима (на пример, оријентација у простору и времену, откривање чињеница битних за догађаје).

Практично остваривање ових схватања огледа се и у *опису испита*, јер након што га проучи предавач професор историје, као и ученик који се спрема за испит, тачно знају колико представљање има задатака, које типове задатака треба припремити. Штавише, јасно се види који су унутрашњи односи употребљавани приликом састављања задатака (на пример, епоха, тематика) и која помоћна средства се могу употребљавати током испита (на пример, карте, правописни приручник).

Нови писмени задаци

Очекиване измене у полагању испита из историје најбоље ће се разумети помоћу упознавања и прочувања новог писаног задатка. Најучљивије измене се састоје свакако у томе што сваки задатак садржи неки од извора (текст, слику, карту, дијаграм, графикон, карикатуру итд.), у којима подаци садрже информације за обезбеђивање успешног решавања задатака. Резултат свега овога је и то што у задацима за испит ни случајно неће бити питања ко, када, где, која се најчешће чују на часовима историје. Уместо ових задатака појављују се задаци који се односе на добијене изворе, на рад са документима, на решавање проблема.

По опису испита из предмета у доњој табели обухваћени су нова формулација задатака, измене и проширење типова задатака:

Примери за могуће типове задатака
1. Налажење информација помоћу извора (текст, слика).
2. Формулисање једноставних закључака, процена на основу извора.
3. Упоредивање појединих делова извора, тумачење разлога за различитост.
4. Упоредивање и анализа информација из разних типова извора (текст, слика, дијаграм).
5. Сакупљање појмова из извора према датим аспектима, извођење закључака.
6. Објашњење појмова, спајање са епохом, простором.
7. Сакупљање информација са карте, извођење закључака.
8. Формулисање једноставних закључака на основу карте.
9. Утврђивање редоследа догађаја.
10. Разликовање, тумачење циљева и последица.
11. Препознавање, разликовање узрока и последица.
12. Формулисање закључака о последицама догађаја, процеса, појава, одлука.
13. Проналажење везе између разних процеса и серије догађаја.
14. Остало.

Припрема за испит

Нови испитни захтеви свакако ће изменити и активности професора историје око припреме, јер измењени типови задатака углавном захтевају наставу оријентисану на задатке, на рад и на проблеме. То значи да се у основи сасвим другачије припремају ученици за матурски испит него раније. Нарочито другачије се припремају него за садашњи пријемни испит. Полази се од тога да је рад заиста успешан и наставно градиво је обрађено тек када ђаци схвате градиво, а не само науче. Када су способни да анализирају изворе, везане за епоху, на основу њих самостално усмено и писано решавају задатке о проблемима карактеристичним за епоху. Ова очекивања захтевају подужу обраду градива, уз активно учешће ученика, уз концентрацију на рад. Ова активност може бити успешна ако професори историје преиначе локалне програме, по потреби их „преструктурирају“ и смање обим градива.

При раду професора историје биће истакнута припрема ученика, увежбавање разумевања текста и састављање текстова. У току рада неопходно је проучавати и тумачити и задатке који настану услед промене ставова у односу на исправке и процене, јер се критеријуми у упутству за решавање задатака односе првенствено на *потребне операције* (на пример, сакупљање информација на основу датих аспеката или формулисање једноставних питања о узроцима и последицама историјских догађаја), а не на очекиване садржаје.

Ево неколико примера за типове задатака. Приказан је и кључ за решавање последњег задатка.

Примери: средњи ниво (задатак са једноставним, кратким одговором) _____

✓ Услови живота фабричких радника

Слика и текстуални део приказују услове живота фабричких радника за време индустријске револуције. У којим изворима се налазе наведене информације?

„Предioniце памука су велике зграде које су саграђене тако да што више људи стање у њих. Како би сав простор био искоришћен, фабрике су грађене са више спратова, а спратови су углавном ниски. Највећи простор у просторији заузимају машине. Услед специфичности индустрије у ваздуху непрестано струји прашина од памука, која је помешана са уљем врло непријатног мириса. У једној фабрици у којој сам био радило је више стотина људи, а фабрике су већином радиле и дању и ноћу. Због тога је употребљена велика количина свећа. Међутим, ништа се не чини у циљу проветравања. Услед тога, због недостатка свежег ваздуха, непрекидно се осећа испаравање мноштва људских тела, уља, памучне прашине и ноћних свећа. [...] Какве се последице очекују услед овако неповољних услова? Заразне болести биле су кобне за многе становнике из околине Манчестера. Већина болесника, на питање где су добили температуру, одговарало је да су се температуром заразили у фабрици или су је добили од других. На питање шта су по занимању они који су их заразили, одговарали би: то су радници из предioniце памука.“ (Одломак из памфлета издатог 1784. у Манчестеру)

Живот у радничком насељу на периферији града за време индустријске револуције

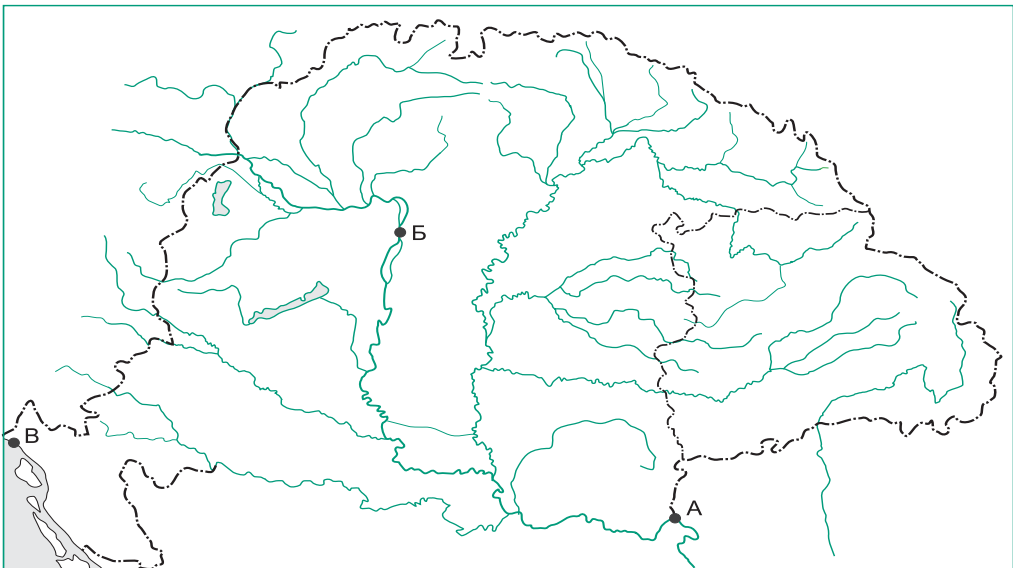
	Слика	Текст	Оба	Ниједно
За време индустријске револуције услови живота радника из Манчестера били су штетни по здрављу (1 поен)				
Живот становника на периферији одвијао се претежно на улици (1 поен)				
Градња индустријских четврти у градовима била је прилагођена потребама радника (1 поен)				
Услове становања за време индустријске револуције карактерише углавном гужва (1 поен)				
Главни узрок закрености предioniца за памук јесте тежња власника за што већим профитом (1 поен)				

5 п.

Средњи ниво (задатак са једноставним, кратким одговором) _____

✓ Топографија Мађарске за време реформи (II)

Топографске јединице, означене на некој карти, упишите на одговарајуће место у наведеним описима.

а) Део хрватског, затим мађарског краљевства у средњем веку од 1776. припадало је Хрватској, затим поново мађарском краљевству. Наполеон је припојио илирским покрајинама, затим од 1822. до 1849. постаје део Мађарске.

Словна ознака: _____ Назив: _____ (1 поен)

б) Клисура у жупанији Хуњада. Њено оспособљавање за пловидбу у XIX веку био је један од важних циљева мађарске привреде.

Словна ознака: _____ Назив: _____ (1 поен)

в) Одавде полазе прве две пруге у Мађарској према Вацу, односно Солноку.

Словна ознака: _____ Назив: _____ (1 поен)

3 п.

Бем у Ердељу

Уз помоћ историјске карте и наведених текстова прикажите борбене операције под руководством генерала Бема од децембра 1848. до лета 1849. године.

„Налаже се свим командантима, свим надлежним властима и владиним комесарима, који су заједно или одвојено утаборовани на тим просторима, да генерала Бема од сада имају признати и прихватити као главнокомандујућег свих борбених снага, уједињених уз помоћ војске горњег Ердеља, да се према њему имају односити с поштовањем и послушношћу, како то доликује у рату према главнокомандујућем, под претњом законске војне казне.“ (јавна наредба приликом именовања Бема)

„Господо, влада ме је именвала за команданта ове војске. Умем да награђујем, а и да кажњавам. Послушне ћу наградити, а оне који се супротставе, даћу на стрељање.“ (поздравни говор Бема пред војском Ердеља)

„Знам да ће ме оптужити да расипам новац, али након похода и њених резултата видеће се ко је најјефтиније ратовао“ (Бем).

„Ове борбене акције потврђују блицу способност и војну образованост Бема. Учинио је све што је могао. Мора се признати да је био изузетно активан, енергичан и изнад свега храбар човек: у борбама је увек ишао испред, својим присуством је уливао дух у мађарску војску. Био је изванредан артиљерац, посебно спретно је баратао тим оружјем.“ (начелник генералштаба руског генерала Лидерса)

21 п.

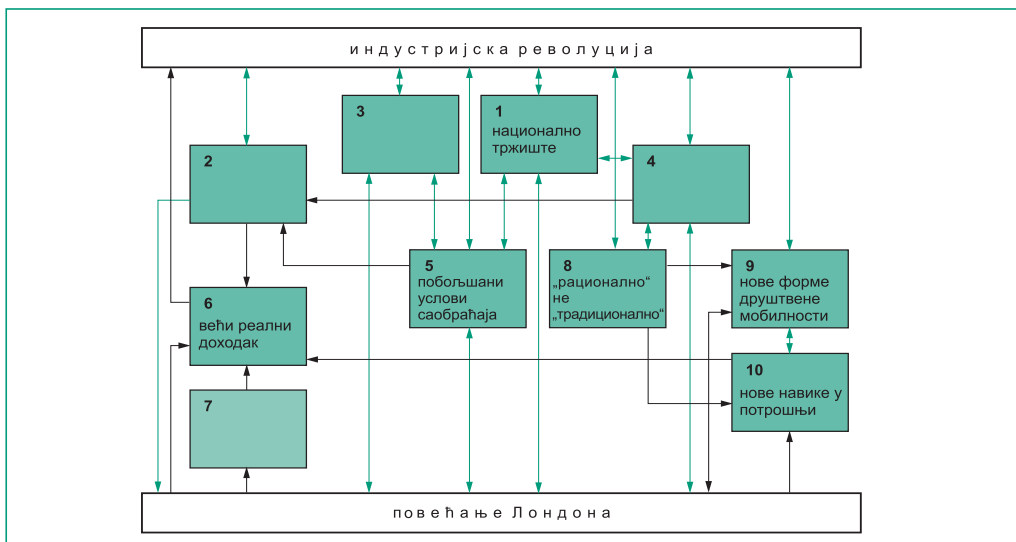
Виши ниво (задатак са једноставним, кратким одговором)

Узајамне везе ширења Лондона и индустријске револуције (I)

Скица у прилогу приказује узајамну везу између ширења Лондона и индустријске револуције. Са скице недостају називи неколико елемената. Код свих елемената који недостају дате су три могућности за одговор. У празне правоугаонике за правилан одговор упишите адекватну словну ознаку.

4 п.

Ширење Лондона за време индустријске револуције

2. (1 поен)
 А) ограђивања
 Б) пораст гајења оваца
 В) промене у пољопривреди
3. (1 поен)
 А) промене у залихама сировине
 Б) повећање производње дрвета
 В) престанак зараза у Лондону
4. (1 поен)
 А) формирање мануфактуре
 Б) побољшање могућности у трговини
 В) формирање светског тржишта
7. (1 поен)
 А) адекватни демографски услови
 Б) демографски раст
 В) повећање наталитета

4 п.

Виши ниво (задатак са једноставним, кратким одговором) _____

✓ Стварање немачке националне државе

Карикатура у прилогу приказује стварање немачке националне државе. Наслов је: будућност Немачке. Помоћу следећих питања објасните карикатуру.

- а) Коју немачку државу симболизује војнички шлем? (1 поен) _____
- б) На који начин формирања јединствене немачке националне државе упућује карикатура? (1 поен) _____
- в) Шта симболизују људи испод шлема? (1 поен) _____
- г) Кога представља рука која држи шлем? (1 поен) _____

4 п.

Будућност Немачке (савремена карикатура)

Виши ниво (задатак који захтева решавање проблема текстуално) _____

Размишљања просветитељства**Помоћу следећих текстова укратко опишите на ком принципу просветитељство замишља функционисање претпостављеног друштва**

„.... у циљу ефикаснијег управљања и нашег опстанка ујединићемо се у политичка тела ... као тековине напред наведених формираћемо и дефинисаћемо праведне, за свакога важеће законе, наредбе, уставе и институције [...] који ће бити најприкладнији и најподобнији за општи колонијални интерес...“ (1620 – *Мејфлауер- [назив брода пуританских колониста], уговор*)

„.... путем проглашених, важећих закона треба владати, који се не смеју у појединим случајевима мењати, већ треба примењивати исти пропис како за богате тако и за сиромашне, за миљенике краљевског двора, за сељака поред воловских рогова“ (*Лок, Расправа о грађанској влади, 1690.*)

„Значи, ако из друштвеног уговора изоставимо све што није битно, испоставиће се да се уговор састоји у следећем: сва лица, заједно са својим способностима, уједињују се под руководством најважније опште воље и свакога прихватамо у заједницу као неразводни део целине. То значи да народни посланици нису представници народа и не могу то ни бити, само су повереници народа: никада не могу доносити коначне одлуке. Сваки закон, који народ лично не прихвати ништаван је, такав закон није закон...“ (*Русо, О друштвеном уговору*).

7 п.

Решење _____

Аспекти оцењивања	Оптимално решење	Поени
Разумевање задатка	У одговору кандидат се првенствено фокусира на представљање принципа просветитељства, односно приказује слику друштва која из тога произилази.	1
КОМПЕТЕНЦИЈЕ	1. 1. Прикупљање информација из историјских извора (материјалних, писаних итд.), дефинисање закључака.	5
	1. 9. Смисао за детаље приликом обраде и анализе извора.	
	4. 4. Разликовање и оцењивање битних и мање важних аспеката и фактора.	
	На основу извора кандидат може напоменути да су мислиоци просветитељства дефинисали нове елементе за управљање државом: мислиоци просветитељства управљање државом желе да сместе у законске оквире. Ученик може написати да они желе да донесу законе за управљање државом који су подједнако важећи за богате, као и за сиромашне. У току размишљања ученици могу да се дотакну појмова општег добра, народног суверенитета и једнакости пред законом.	
	Кандидат може навести разлику између представљања друштвене слике из извора од три аутора. Може констатовати да је Русо пронашао најефикаснији начин за контролу друштва (народни посланици).	
	У свом одговору кандидат истиче оне елементе у изворима који су погодни за приказивање претпостављених друштвених односа.	
	У свом одговору кандидат наглашава развијање научног размишљања, које је од битног утицаја на просветитељство – продирање рационалности.	

Аспекти оцењивања	Оптимално решење	Поени
<p>4. 9. Приказивање историјских догађаја, који су претходили актуелној ситуацији.</p> <p>2. 1. Идентификација и правилна употреба историјских појмова.</p>	Кандидат се правилно користи појмовима карактеристичним за теорију државе и историју друштва (закон, влада, народни суверенитет).	
Конструкција, језичка исправност	Јасан след мисли, правилна употреба језика, правопис.	1

Драги ученици!

Ова збирка из серије неколико томова, издатих у Nemzeti Tankönyvkiadó-у, жели да пружи помоћ приликом припреме за матурски испит из историје уз истицање компетенције, који се уводи у 2005. години. Прва књига из ове серије садржи вежбе за писмени задатак из градива за 9. и 10. разред, друга књига је намењена за 11. разред, трећа књига се односи на 12. разред, а све садрже по 230 до 300 задатака. Четврта књига помаже у припреми за усмени испит. Свакој збирци припада и кључ за решавање задатака.

Употребом ове збирке задатака и учењем новог градива можете се припремати за полагање испита, тако да ће се до почетка матурског испита заједно са проширењем ваших сазнања паралелено развити и оне способности које су неопходне за успешно полагање испита.

За припрему, за заједничко учење желимо вам успешан рад, вредноћу и радости открића!

Будимпешта, октобар 2003.

Аутори

4. Духовне, друштвене и политичке промене у новом веку

Подаци из оквирног програма уз део теме у 11. разреду	
Појмови	просветитељство, устав, људска права, начело суверенитета народа, делови власти, подела делова власти, друштвени уговор, енциклопедија, просвећени апсолотизам
Личности	Монтескје, Волтер, Русо, Дидро, Фридрих Велики, Катарина Велика
Године	–
Топографија	–

4. 4. Преображај света науке, просветитељство

ТЕМЕ	НИВОИ ИСПИТА	
	Средњи ниво	Виши ниво
4. 4. Преображај света науке, просветитељство.	Најважније мисли просветитељства и главни представници према изворима.	Формирање нових погледа на свет (на пример, рационализам), развијање природних наука (механика, Њутнова физика) и друштвених наука (друштвени уговор, теорија друштва) новог доба.

1. Представници просветитељства

Овде се наводе одломци текстова од по једног представника просветитељства. Сложите констатације из задатка са деловима извора.

А) „Писци, научници, филозофи стално говоре да треба живети у великим градовима... По њима заобићи Париз значи презрети човечанство; у њиховим очима народ из унутрашњости нико је и ништа; када бисмо њих слушали, помислили бисмо да је човек само тамо човек где има доприноса, великих ручкова и академија...”

Б) „Циљ једне енциклопедије јесте у ствари да сакупи све знање расуто по свету, да њихов општи систем прикаже нашим савременицима и да преда нашим наследницима, како делатност прошлих столећа не би постала узалудан труд у наредним столећима; да наши унуци буду ученији и у складу стим поседују врлине, да буду срећнији, а ми да умремо са утиском да смо направили велику услугу човечанству...”

В) „С обзиром на то да у слободној држави сви људи слободног духа сами управљају собом, сходно томе цео народ треба да учествује у законодавној власти. Пошто је то у великим државама неостварљиво, а и у мањим је државама неповољно, народ треба путем својих посланика да уради све то што сам није у могућности да уради...“

Г) „[У Енглеској] нико није ослобођен плаћања пореза само због тога што је племић или свештеник. Тако се нико не осећа угњетеним и нико се не жали. Ноге сељака не жуљају клопте. Једе бели хлеб, лепо се облачи, увећава стадо, не страхује да кућу покрије шиндром, јер се не боји да ће му следеће године разрезати већи порез.

Свако ко дође у Париз [...] са поштеним новчаником и племићком титулом, надмено, с презиром гледа на трговце [...] Али ја заиста не знам ко је кориснији држави: напудерисани отмени човек, који зна у колико сати краљ леже и устаје, а у министарском предворју изиграва слугу или трговац који из свога бироа наручује робу из Предње Индије или Каира и тиме користи целом свету.“

1. Русо је негирао развојни утицај образовања и цивилизације на човека и на друштво. (1 поен) _____
2. Монтескје је дефинисао да се контрола законодавне власти може остварити путем посланика. (1 поен) _____
3. Волтер није негирао значај вере, али је наступао против цркве, коју је сматрао средством фанатизма и лицемерја. (1 поен) _____
4. Дидро, један од аутора дела од тридесет и три тома, покушао је описати систем идеја просветитељства. (1 поен) _____

4 п.

 2. Облици државе у доба просветитељства

Имена наведених држава упарите са следећим политичким уређењем

- Енглеска
- Француска
- Пољска
- Сједињене Државе
- Хабзбуршка монархија
- република
- апсолутизам
- просвећени апсолутизам
- парламентарно краљевство
- племићка република

	Државе	Облици државе
	Енглеска	
	Француска	
	Пољска	
	Сједињене Државе	
	Хабзбуршка монархија	

5 п.

3. Основни појмови просветитељства (I)

Наводимо најважније мисли из доба просветитељства. Поставите одговарајуће појмове уз адекватне изворе.

А) Грађанин даје сагласност на сваки закон, чак и на онај којим га кажњавају ако покуша било који да прекрши. Стална воља свих чланова државе је општа воља; то их чини грађанима и слободним људима. Када се неки закон изнесе пред народну скупштину, поставља се питање да ли предлог одговара општој вољи, тј. вољи народа, а не да ли се предлог усваја или одбија...

„Ко није спреман да прихвати општу вољу, остали ће га приморати на послушност; другим речима треба га приморати да буде слободан.“

Б) „Природном једнакошћу се сматра само једнакост која произилази из међусобног склопа људске природе; то је принцип и основа слободе.

Значи да природна или морална једнакост гради се на заједничком склопу свих људи, јер се на исти начин рађају, расту, одржавају и умиру.

С обзиром да је људска природа у сваком човеку иста, јасно је да по природном праву свако треба да цени и третира остале као по природи равноправна бића, односно као њему сличне људе.“

В) „У свакој држави постоје три врсте власти: законодавна власт, извршна власт везана за међународно право и на крају извршна власт везана за грађанско право [...]

Ако су законодавна и извршна власт иста особа, или се налазе у истом телу власти, нема слободе, јер постоји бојазан да ће такав владар или такво законодавно тело донети деспотске законе и да ће их извршавати као тиранин.

Нема слободе ни онда када судска власт није одвојена од законодавне или извршне власти. Ако би судска власт била везана за законодавну власт, власт над животом и имовином грађана би била самовољна, јер би законодавац уједно био и судија. Ако би се судска власт повезала са извршном влашћу, судија би имао угњетачку власт.“

Г) „Значи ако ... изоставимо све што није битно, испоставиће се да се уговор састоји у следећем: сва лица, заједно са својим способностима, уједињују се под руководством најважније опште воље и свакога прихватамо у заједницу као нераздвајни део целине. То значи да народни посланици нису представници народа и не могу то ни бити, само су повереници народа: никада не могу доносити коначне одлуке. Сваки закон који народ лично не прихвати ништаван је, такав закон није закон...“

4 п.

1. људска права (1 поен) _____ 3. подела делова власти (1 поен) _____

2. принцип суверенитета народа (1 поен) _____ 4. друштвени уговор (1 поен) _____

✓ 4. Идентификација појмова из доба просветитељства

Следеће дефиниције појмова ставите уз одговарајући појам.

- А) Уопштени назив за изабрано законодавно тело.
 Б) Свеобухватни рад француског просветитељства.
 В) Облик владавине са циљем увођења грађанске реформе, која империје жели да модернизује без промене владајућег система.
 Г) основни закон који дефинише функционисање државе и друштва.

1. парламент (1 поен) _____ 3. енциклопедија (1 поен) _____
 2. устав (1 поен) _____ 4. просвећени апсолутизам (1 поен) _____

4 п.

✓ 5. Идеје у доба просветитељства

Мислиоци из доба просветитељства дали су следеће констатације о покретачкој снази развоја економско-друштвеног живота. Након читања одломака из извора одлучите да ли су констатације дефинисане у табели у духу просветитељства тачне или нетачне.

„Целина људског друштва изграђена је на сасвим једноставном основном принципу: желим да будем срећан. С обзиром на то да живим међу људима који сви, као и ја, желе бити срећни, морам пронаћи пут и начин за успех, који ће бити и њихов, или пак неће ником од њих наудити....“ (Енциклопедија: Друштво)

„Доходак је производ земље и човека. Без људског рада земља је потпуно безвредна. Примарна добра једне велике државе чине људи, земља и стока. Осим пољопривредних производа једна нација не може имати друге ресурсе већ индустрију и робни промет; али оба су одржива искључиво путем иностраних добара; иначе овакви ресурси су веома ограничени и несигурни и довољни су само за мале државе“ (Кене: Енциклопедија, Житарнице).

„Потпуна слобода продаје и куповине једино је средство на основу чега се са једне стране, формира цена за продавца, која стимулише производњу, а са друге стране, за купца се обезбеђује квалитетна роба по најнижој цени“ (Тирго, Опажања о стварању и коришћењу добара, 1776)

Констатације	Тачне	Нетачне
Слободно тржиште јамчи најниже цене. (1 поен)		
Срећа људи зависи искључиво од њихове воље. (1 поен)		
Људски рад земљу чини вредном. (1 поен)		
Нације не могу имати друге ресурсе већ индустрију и робни промет. (1 поен)		
Добра великих држава чине искључиво земља и стока. (1 поен)		
Сопствену срећу човек постиже у сарадњи са осталима. (1 поен)		

6 п.

6. Подела власти

Овде су наведени одломци из познатих извора. Кључне појмове смо (више пута) изоставили из текста. Потребно је да текст попуните изостављеним речима.

„У свакој држави постоје три врсте власти: _____ (1 поен) власт, извршна власт везана за међународно право и на крају извршна власт везана за грађанско право.

Ако су _____ (1 поен) власт и извршна власт иста особа, или се налазе у истом телу власти, нема _____ (1 поен), јер постоји бојазан да ће такав владар или такво законодавно тело донети деспотске законе и да ће их извршавати као тиранин.

Нема слободе ни онда када _____ (1 поен) власт није одвојена од законодавне или извршне власти. Ако је судска власт везана за законодавну власт, власт над животом и имовином грађана би била самовољна, јер би _____ (1 поен) и законодавац. Ако би се судска власт повезала са извршном влашћу, судија би имао угњетачку власт“ (*Монтескје, О духу закона*).

5 п.

7. Утицај просветитељства на револуционарне идеје

На основу одломака извора опишите на који начин просветитељство припрема велику Француску револуцију на пољу постизања друштвене правде.

„[У Енглеској] нико није ослобођен плаћања пореза само због тога што је племић или свештеник. Тако се нико не осећа угњетеним и нико се не жали. Ноге сељака не жуљају кломпе. Једе бели хлеб, лепо се облачи, увећава стадо, не страхује да кућу покрије шиндром, јер се не боји да ће му следеће године разрезати већи порез.

Свако ко дође у Париз [...] са поштеним новчаником и племићком титулом надмено, с презиром гледа на трговце [...] Али ја заиста не знам ко је кориснији држави: напудерисани отмени човек, који зна у колико сати краљ леже и устаје, а у министарском предворју изиграва слугу, или трговац који из свога бироа наручује робу из Предње Индије или Каира, и тиме користи целом свету“ (*Волтер, Филозофска писма, 1734*).

„1. Људи се рађају слободни, правно једнаки и остају такви. Друштвене разлике се могу заснивати само на општој користи.

4. Слобода значи да се може урадити све, што није штетно за друге: стога и природна права сваког човека ограничена су само у тој мери колико је потребно да се обезбеди уживање истих права и од стране других чланова друштва. Ове границе могу да се одреде само законом.

5. Закон може да забрани само оне поступке који су штетни за друштво. Све што закон не забрањује не може се спречити и нико се не може натерати на то што закон не прописује.

6. Закон је представљање опште воље. Сваки грађанин има право да учествује у изradi закона лично или путем свога представника. Закон мора бити једнак за све, било да брани или да кажњава. Сваки грађанин је једнак пред законом и зато у складу са својим способностима, искључиво на основу врлине и талента, припада му достојанство, служба или јавна управа“ (*Декларација права човека и грађанина, 1789*).

12 п.

8. Тезе просветитељства

Овде су наведени одломци из Декларације права човека и грађанина. Напишите у ком облику се јављају најважније идеје и мисли просветитељства у наведеним документима.

„1. Људи се рађају слободни, правно једнаки и остају такви. Друштвене разлике се могу заснивати само на општој користи.

2. Циљ сваког политичког удружења је очување природних и неотуђивих права човека. Таква права су слобода, власништво, сигурност, и супростављање угњетавању.

3. Основно начело суверинитета, у ствари, потиче од нације. Никаква организација, особа не може имати такву власт која не потиче од нације.

4. Слобода значи да се може урадити све, што није штетно за друге: стога природна права сваког човека ограничена су само у тој мери колико је потребно да се обезбеди уживање истих права и од стране других чланова друштва. Ове границе могу да се одреде само законом.

5. Закон може да забрани само оне поступке који су штетни за друштво. Све што закон не забрањује, не може се спречити, и нико се не може натерати на то што закон не прописује.

6. Закон је манифестовање опште воље. Сваки грађанин има право да учествује у изради закона лично или путем свога представника. Закон мора бити једнак за све, било да брани или да кажњава. Сваки грађанин је једнак пред законом и зато у складу са својим способностима и скључиво на основу врлине и талента припада им достојанство, служба или јавна управа“

7. Сваки човек може бити оптужен, ухапшен и затворен, али само у случајевима одређеним законом и у формама које он прописује. Они који самовољно издају, извршавају или дају на извршавање неке наредбе, требају бити кажњени. Ипак, сваки грађанин који по слову закона буде позван на суд или ухапшен, сместа се мора томе повинovati. Уколико то одбије, може бити кажњен.

9. Сваког човека треба сматрати невиним, док му се не докаже кривица и треба pazити да се при његовом хапшењу, уколико се сматра да је оно неопходно, избегне свака непотребна грубост. Закон треба да предвиди казну за сваку неоправдану грубост при хапшењу дотичне особе.

10. Нико не сме бити узнемириван због свог мишљења или због њему својствене религије, све док његово изјашњавање не омета законом одређени јавни ред и мир.

11. Слободно изражавање мишљења једно је од највреднијих људских права. Дакле, сваки човек може слободно писати, говорити и штампати своја дела под одговорношћу да не злоупотребљава ову слободу у случајевима одређеним законом.

15. Друштво има право на то да од сваког јавног службеника затражи извештај о његовом раду.

16. Друштво у којем права нису загарантована и где не постоји подела власти нема устава.

17. С обзиром на то да је приватна својина неповредиво и свето право, она никоме не може бити одузета, осим ако за то не постоји очигледна законски регулисана јавна потреба или под условом праведног и већ раније одређеног обештећења.“ (*Декларација права човека и грађанина, 1789*).

✓ 9. Утврђивање појмова доба просветитељства

Дефинишите следеће појмове.

а) парламент: _____ (1 поен)

б) устав: _____ (1 поен)

в) Енциклопедија: _____ (1 поен)

4 п.

г) просвећени апсолутизам: _____ (1 поен)

✓ 10. Подела делова власти

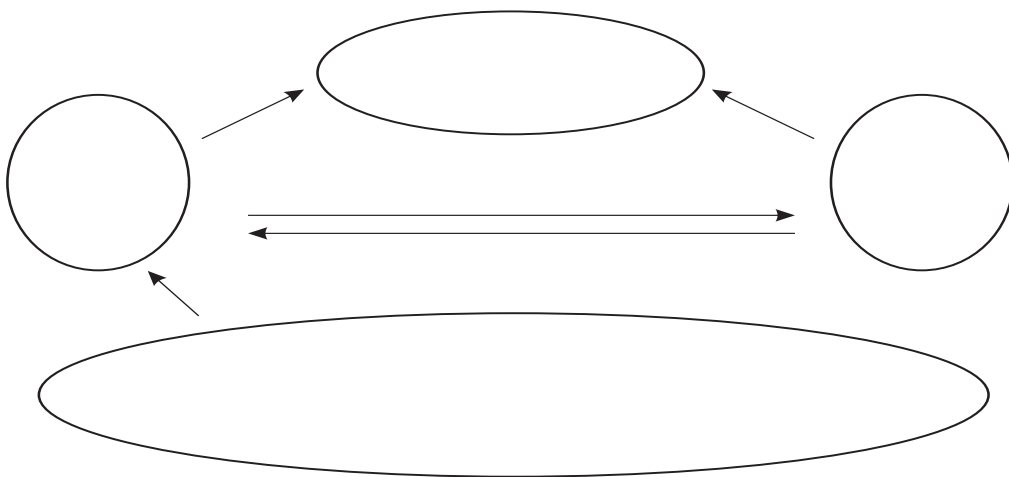

Део извора је из дела **Монтескјеа: О духу закона**. Попуњавањем следеће шеме нацртајте функционисање успостављене власти, описане у следећем тексту.

„У свакој држави постоје три врсте власти: законодавна власт, извршна власт везана за међународно право и на крају извршна власт везана за грађанско право [...]

Ако су законодавна и извршна власт иста особа или се налазе у истом телу власти, нема слободе, јер постоји бојазан да ће такав владар или такво законодавно тело донети деспотске законе и да ће их извршавати као тиранин.

Нема слободе ни онда када судска власт није одвојена од законодавне или извршне власти. Ако би судска власт била везана за законодавну власт, власт над животом и имовином грађана била би самовољна је, јер би законодавац уједно био и судија. Ако би се судска власт повезала са извршном влашћу, судија би имао угњетачку власт“ (Монтескје, *О духу закона, 1748*).

5 п.

Наслов: _____